

batılılaşma: mağlubiyet ideolojisi...*

D. MEHMET DOĞAN

Türklerin tarihi Batıya doğru bir seyir takip ediyor.

Türklerin tarihi en az bin yıldır Batıya doğru bir seyir takip ediyor. Asya'nın hayli kuzey ve doğusunda yaşayan Türkler, Göktürklerden itibaren, Batıya ve güneye doğru inmeye başladılar. İslâmiyeti kabul ettikten sonra ise, bu Batıya ve güneye doğru yayılış hız kazandı. Selçukoğullar, Horasan'ı, İran'ı kontrol altına aldılar, Anadolu'ya yerleştiler. Bu seyir öyle bir noktaya geldi ki Orhun yazıtlarında gerçek Türk ülkesi olarak tarif edilen Ötüken'de Türk kalmadı. Eski Türk tarihi Çinle ilişkiler çerçevesinde anlatılabilirken, İslâmiyetten sonra Türklerin tarihi çok çeşitli coğrafyalarda, farklı topluluk, medeniyet ve kültürlerle etkileşimli hâle gelmiştir. Türkiye'nin, Batı Türklerinin tarihi ise bilhassa son yüzyıllarda Batıyla, Avrupa ile iç içe geçmiştir.

* İnfak Vakfında, 1 Şubat 2007 tarihinde yapılan konuşma.

Osmanlı: İslâm dünyasının kuzeybatı ucu

İslâm dünyasında Batıyla en sıkı teması bulunan topluluk ve devlet Osmanlılardır. Bu zaman zaman sırf savaşa olmuştur; elbette kültürel, iktisadî ilişkiler de her zaman sürdürülmüştür. Batıyla yüzyıllar boyunca en çok içli dışlı olan İslâm toplumu Osmanlı Devleti'dir. Bu konumda olan Osmanlılar uzun müddet Batı karşısında, Avrupa karşısında, Hıristiyan âlemi karşısında kendilerini üstün gördüler. Bunun en önemli sebebi yaşanan tarihtir. Oğuzlar Anadolu'ya 10. asırdan itibaren gelmeye başladılar. 11. asırda, çok güçlü Haçlı seferleri oldu. Yani Haçlı orduları bir taraftan Anadolu üzerinden karayoluyla, diğer taraftan deniz yoluyla geldiler. Kudüs ve civarını kurtarma gerekçesiyle Anadolu'yu çiğneyen Haçlılar, Selçuklular tarafından durduruldu. Mehmed Âkîf'in şiirinde Haçlıları Ortadoğu'dan tasfiye eden "Şarkın en sevgili sultanı Selahaddin" ile birlikte zikredilen *Kılıç Arslan*, işte bu mücadelenin büyük kahramanlarından.

Osmanlı Haçlı seferlerini iade etti

Selçuklular Haçlı akınlarının tamamen önünü kesemedi ama Anadolu'yu da onlara terk etmedi. Selçukluların devamı konumunda bulunan Osmanlılar âdeta Haçlı seferlerini iade etti. Yani Anadolu'ya gelip Kudüs'e geçen Haçlılar, bu sefer Osmanlı karşısında ric'at ettiler. Osmanlılar önce Bizans topraklarını ele geçirdi. Sonra Trakya dediğimiz Rumeli'nin elimizde kalan parçalarını, sonra bütün Rumeli'yi ele geçirdiler, daha sonra orta Avrupa'ya kadar sarktılar. Osmanlı nüfuzu kuzeye doğru, neredeyse Moskova'ya kadar vardı, Batıda Viyana'ya kadar ulaştı. Hatta Osmanlılar Viyana ötesine de akınlar yaptı. Belki oraları tam elinde tutamadı ama, tesirini oralara ulaştırmaya muvaffak oldu. Böylece Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren 200 yıldan fazla Batı karşısında kendini çok güçlü hissetti. İsteddiği zaman onlara dersini verebileceğini, onların ortaya koyduğu gücün kendi karşısında bir önemi olmadığını düşündü. O yüzden belli bir gücü olan Avrupa devletlerinin İstanbul'da 15. 16. yüzyıldan itibaren dajmî elçilikleri vardı. Sefarethaneleri

mevcuttu. Buna karşılık Osmanlılar 18. hatta 19. asra kadar Batı ülkelerinde daimî sefarethane açmadılar. Önemsemediler, politik olarak bir ihtiyaç varsa geçici elçiler gönderdiler. Onlar gitti Avusturya'ya, Fransa'ya... ne yapılması gerekiyorsa onu yapıp döndüler.

Osmanlı'nın Avrupa karşısında kendini çok üstün gördüğü dönemde, Osmanlı padişahları yabancı elçilerle konuşmazlardı bile. Divanda, söyle bir usûl vardı: Bir elçi geldiği zaman itimadname sunulurdu. Elçi Topkapı Sarayı'nın çeşitli kapılarından, çeşitli muamelelerle geçirilerek Arz Odası'na getirilirdi. Osmanlı Padişahı elçiyi sadece dinler, ona asla cevap vermez, onunla konuşmazdı. Bu ne anlama gelir? Bu, kendini üstün görmekten yukarıda tutmaktan kaynaklanan bir şeydir.

Bütün mağlupların sorduğu soruyu onlar da sordular. "Neden mağlup olduk ve bu mağlubiyetten nasıl kurtuluruz?" Bizi yenenlere karşı ne yapmalıyız ki, yenilmeyelim..." İşte "Batılılaşma" dediğimiz olgu böylece ortaya çıktı.

Batılılaşma: Mağlubun tepkisi

Bu ne zaman böyle olmaktan çıktı? Kanunî Süleyman devri, Osmanlı'nın en ihtişamlı dönemidir. Onun arkasından 1600'lü yıllarda ve nihayet 17. asır sonlarında Osmanlılar Batı'da yeni bir güç ortaya çıktığını kesinlikle anladılar. Bu güç onların o anda karşılaştığı şekliyle askerî bir güçtür. Askerî teknolojiye ve yeni bir askerlik yönetimine dayanan bir güçtür. Osmanlıların Batıyla en fazla temasta buldukları alan askerlik alanıdır. Yani savaştır. Bu savaşlarda hep galip geliyorken 17. yüzyılın sonlarında artık durakladılar ve mağlup olmaya başladılar. Ve bütün mağlupların sorduğu soruyu onlar da sordular. "Neden mağlup olduk ve bu mağlubiyetten nasıl kurtuluruz?" Bizi yenenlere karşı ne yapmalıyız ki, yenilmeyelim..." İşte "Batılılaşma" dediğimiz olgu böylece ortaya çıktı. Yani Batı'nın üstün tarafını öğrenmek ve o üstün tarafını pratik olarak uygulayarak onlara

karşı durmak. Yani bir nevi düşmanın sıfahlarına sahip olmak... O yüzden bizde Batılılaşma esas olarak askerî sahada başlamıştır.

Askerî alanda mağlup olunmuştur... Mağlubiyetten kurtulmak için de Batı'nın yeni askerlik teknolojilerini, yeni askerlik idare usullerini almak mecburiyeti ortaya çıkmıştır. O zaman bu nasıl bir çerçevede yürümüştür? Osmanlılar o zamana kadar doğu lisanlarını biliyorlar, Arapçayı, Farsçayı çok iyi öğreniyorlar, ama Batı lisanlarını öğrenme ihtiyacını fazla hissetmiyorlar. Batılılarla temas gerektiği zaman onlara tercümanlık yapan azınlıklar var. Bunlar İstanbul'da Haliç kıyısında bulunan "Fener beyleri" denilen Rumlardır.

Sadece askerlik teknolojisini yenileyerek, askerî idare şekillerini değiştirerek Batıyla baş etmenin güç olduğu anlaşıldı. İşte askerlikten sonra devreye giren unsur diplomasi.

Askerî Batılılaşmanın başladığı dönemde, Batı bilgi ve tekniğini doğrudan ictibas edecek bir askerî sınıf yoktur. Buna karşılık şöyle bir kolaylık vardır: Avrupa'dan ictida etmiş Fransızlardan, Macarlardan vs. Müslümanlığa geçmiş olan bir takım kişiler, işte Baron dö Tot, Kont dö Boneval gibi yeni askerlik teknolojisini bilen, yeni askerlik eğitim usullerini bilen yabancılar, Osmanlı hizmetine girdiler ve bir nevi "mühtedi Batılılaşması" denilebilecek bir dönem başladı. Bu tamamen askerî bir Batılılaşmadır.

Başlangıçtan itibaren bazı öğretim alanları da askerlikle sınırlı olarak Batıya açılmıştır, Mühendishane gibi. Önce askerî tıbbiye, askerî veterinerlik mektepleri kurulmuştur. Tabii ki savaştacak askerın sağlığı, o zamanın taşıma aracı hayvanların sağlığı, işin içine girdiği için bu sahalara öncelik verilmiştir.

Batının güç kaynakları

Batılılaşma sadece askerî alanda kalabilir miydi? Kalması mümkün müydü? İlk başta sanki kalma-

sı mümkünmüş gibi görüyor. Madem ki askerî alanda mağlup olduk, askerlik alanındaki yeniliklerle eski gücümüze kavuşup Avrupa karşısında ayakta durabilirdik. Tabii ki mesele sadece bu değil, sadece askerlik alanında Batı'nın güçlenmesi değil, aynı zamanda Batı ciddi bir ekonomik güç olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu ekonomik gücü tahkim eden yeni teknolojiler, mesela buharın sanayiye tatbiki gibi sanayi devrimini doğuran gelişmeler ortaya çıkmıştır. Ve Batı, doğuya doğru haclı seferleri sona erdikten, artık doğuda umut kalmadıktan sonra bu sefer de kendi Batısına doğru açılmıştır ve Amerika'yı Okyanusya'yı çeşitli Asya sahasında kalan bölgeleri hatta Afrika'nın bazı kısımlarını keşfetmiştir ve böylece yeni zenginlik kaynaklarına ulaşmıştır.

Diplomasinin önem kazanması

18. yy.'da Batının bu tarafları, bu üstünlükleri de görülmeye başlandı. Yani sadece askerlik teknolojisini yenileyerek, askerî idare şekillerini değiştirerek Batıyla baş etmenin güç olduğu anlaşıldı. İşte askerlikten sonra devreye giren unsur diplomasi. Batının gücü önce askerlikle durdurulmaya çalışıldı. 18. yy.'da Osmanlı diplomasisi etkili olmaya başladı. 18. yy. ın birçok sadrazamı, yani başbakanı daha önce hariciye işlerinde çalışmıştır. Nişancılık, reisülküttaplık gibi o zamanın dış işleri bakanlığı sayılabilecek mevkilerde bulunmuş kişiler sadrazam olmuşlardır. Bunların en ünlüsü Koca Ragıp Paşa'dır. Bu ne anlama geliyor?. Osmanlı Devleti'nde dış ilişkiler büyük önem kazanmıştır ve diplomasiyle Batı karşısındaki zayıf taraflar örtülmeye çalışılmıştır. 19. yy.'da artık görülmüştür ki Batıyla böyle baş etmek mümkün değildir. Bunu tabii Osmanlı içeriden görüyordu, dışarıdan da dünya politikasına yön verenler görüyordu.

19. asırda İngiliz siyaseti

19. yy. başında dünyanın en güçlü devleti İngiltere'dir. Denizlerde en güçlü devlettir. Dünyanın belli başlı büyük arazilerini sömürgeleştirmiştir: Amerika, Hindistan, Avustralya... Bu bölgelerin zengin kaynaklarına sahiptir. Mısır'ı da kontrol etmektedir. O yüzden dünyada olup bitenler on-

ları yakından ilgilendirmektedir. 19. yy. başında Rusya kuzeyde büyük bir güç olarak belirmiştir. Doğu'da Türkistan'a sarkmış, Afganistan'a belki oradan yol bulsa Hindistan'a doğru yayılacaktı. Batıdan Kafkaslara, İran'a, Kırım'a, en Batıda Balkanlara, Osmanlı'nın kontrolünde olan bölgelere doğru sarkmaya başladılar. İngilizler, Rusların Osmanlı topraklarını, Balkanları, Kafkasları aşip Anadolu'yu ele geçirerek sıcak denizlere, yani Akdeniz'e inmesinden çekindiler. Akdeniz'e indikten sonra karşısında daha büyük bir güç haline gelebilirlerdi.

Verimli hilâl ve İngiltere

Anadolu, İran ve Hindistan'a, orta kuşağa "münbit/verimli hilâl" denir. Bu bölgeleri kontrol eden, elinde bulunduran dünyanın hâkimi olur görüşü vardır. Bu bölgelerin kontrolü yüzlerce yıl Hindistan da, İran da ve Türkiye de Türk hanedanların elinde olmuştur. Hindistan'ı uzun süre Babürlü Türk hanedan yönetmiştir. İran'ı mezhep farkı olmasına rağmen Türkçe konuşan hanedanlar, Safeviler sonra Kaçarlar idare etti.

Meşhur Osmanlı denizcisi Seydi Ali Reis, aynı zamanda coğrafyacı, astronom, *Mirat-ı Memalik* diye kitabı olan meşhur bir denizcidir. Ona Hint okyanusundaki, Portekiz istilasına karşı görev verilmiştir. Kızıl Deniz'de donanma hazırlıyor -o zaman biliyorsunuz Süveyş Kanalı yok. Donanma Kızıl Deniz'de inşa ediliyor,- sonra Hint Okyanusuna açılıyor. Ama maalesef Hint Okyanusuna bu gemilerin gücü yetmiyor. Seydi Ali Reis'in donanması tarumar oluyor, o da Hindistan kıyılarına çıkıyor. Hindistan imparatoru Cihan Şah'ın sarayına gidiyor. Onun sarayında Türkçe konuşuluyor. Çünkü bu hanedan aslında Semerkand'dan gelmiş. Timur'un torunu meşhur Babür Şah buralara hâkim olmuş. Orada Seydi Ali Reis, aynı zamanda şair, Türkçe şiirlerini okuyor, hükümdar çok beğeniyor. Malum Doğu Türklerinin, Çağatay Lehçesinin en büyük şairi Ali Şir Nevai'dir. Diyor ki "senin şiirlerin, Ali Şir Nevai kadar güzel", sarayından bırakmıyor Osmanlı denizcisini. Aylarca, belki yıllarca yanında tutuyor. Seydi Ali Reis, oradan ayrılıp İran'a geliyor. İran'da, İsfahan'da

Safevî hükümdarı oturuyor. Onun sarayında Türkçeye merak çok. İsfahan sarayında Türkçe şiir söyleyen, saz çalan âşıklar var. Bu sefer, İran Şah'ı bırakmıyor. En sonunda yakayı kurtarıyor ve İstanbul'a geliyor. İstanbul'da da biliyorsunuz bizim padişahların çoğu şiir yazar. Fatih gibi Kanuni gibi büyük şairler de var içlerinde. Birinci sınıf sayılabilecek şairler de var.

Bu münbit hilâldeki bu üç hükümdarlık alanını İngilizler, yüz yıl içinde tamamen değiştirdiler, dönüştürdüler...

Önce Hint kıtasını ele geçirdiler ve Hint'teki yönetimi ortadan kaldırdılar. Hindistan'ı sömürgeleştirdiler. Sonra İran Şahını, Kaçar hanedanını yıktılar. Kaçar hükümdarının, İran Şahı'nın bir nevi muhafız komutanı olan, Rıza'yı hükümdar yaptılar ki İran'da dokuz asır sonra ilk defa Fars bir hanedan ortaya çıkmış oldu. O zamana kadar, İslâmî dönemde neredeyse tamamıyla Türklerin yönetimindeydi İran. Sonra da bildiğiniz üzere, Osmanlı Devleti'ni, hilafetini ortadan kaldırdılar

İngilizler, Rusların Osmanlı topraklarını, Balkanları, Kafkasları aşip Anadolu'yu ele geçirerek sıcak denizlere, yani Akdeniz'e inmesinden çekindiler. Akdeniz'e indikten sonra karşısında daha büyük bir güç haline gelebilirlerdi.

ve bu bölgedeki bütün otoriteleri, kendilerine karşı çıkabilecek güç merkezlerini tasfiye ettiler.

19. yy.'da Rusya'nın büyüyen nüfuzu karşısında - İngiltere 1820'lerden sonra yeni bir siyaset takip etmeye başladı: Osmanlı Devleti'ni Rusya karşısında ayakta duracak kadar güçlü kılmak. Bu politika bizde Tanzimat denilen uygulamalara yol açtı. "Büyük" denilen Reşit Paşa, İngiltere'de idi. Onunla İngiliz hariciye nazırı yakından ilgileniyordu. Türkiye'de yapılacak reformlarla ilgili birlikte çalışmalar yaptılar ve Reşit Paşa İstanbul'a geldi, o sırada 2. Mahmut vefat etmişti. Abdülmecit

13, 14 yaşında tahta çıktı. Onun döneminde Reşit Paşa Osmanlı sadaret makamına oturdu ve Türkiye'de Batılılaşma diğer sahalara doğru yayılmaya başladı. Yani daha önce; askerlikti, diplomasiydi, tıp tahsiliydi. Bu sefer artık hukuka doğru, kültüre doğru, sosyal hayata doğru yayılmaya başladı Batılılaşma. 19. yy.'ın vakası budur!

Modernleşmeden kaçılabilir miydi?

Peki, Osmanlı Batılılaşmadan, modern dünyayı tanıyıp kendini ona göre konumlandırmadan hayatını idame ettirebilir miydi? Öyle anlaşılıyor ki geleneksel Osmanlı bürokrasisi yeni açılımlar yapacak bir kapasiteye sahip değildi. Onlar geleneksel usullerle işlerini yürütüyorlardı. Modern dünyayı tanımıyorlardı, tanımak da istemiyorlardı. Batıcı yenilikçiler ise Batıyı tanıyorlar fakat kendi memleketlerini, kültürlerini fazla bilmiyorlardı. Ama Batının da desteğini aldıkları için, bilhassa İngiltere'nin desteğini aldıkları için Türkiye'de etkili bir güç oldular. Reşit Paşa'dan itibaren biliyorsunuz Osmanlı sisteminde bürokratların, memurların hukukî statüsünde bir değişiklik oldu. Bunu Şinasi:

"Haddini bildirir sultana senin kanunun..." diye şiirleştiriyor.

19. yy.'da bilhassa İngiltere'nin desteği ile Osmanlılarda sosyal hayata doğru yayılan bir Batılılaşma ortaya çıktı. Bu Batılılaşma halkı gözetmeyen, halkın düşüncesini, hissiyatını, inancını dikkate almayan tepeden inme bir Batılılaşma idi.

Bürokrasinin iktidarı

Osmanlı sisteminde kural şuydu; siz en yüksek göreve gelirsiniz, sadrazam olursunuz, sadrazam olduğunuz zaman önünüze müthiş imkânlar açılır. Şimdiki sistem gibi değil. Sadrazam olduğunuz zaman sizin konağınız, Bâbîâli inşa edilinceye kadar, hükümet merkezidir. Kadronuzu tamamen kendiniz kurarsınız. Yani siz sadrazam

olarak kendi adamlarınızla gelir ve yönetirsiniz... Müthiş bir imkâna kavuşursunuz. Paraya, gelire, vergi gelirine, şunlara, bunlara.. Peki bu iş 1 yıl sürer 2 yıl sürer, daha kısa, daha uzun sürer ve biter... Bittiği andan itibaren de geldiğiniz yere dönersiniz. Elde ettiğiniz bütün artılar, müsadere yoluyla hazineye döner... İşte Reşit Paşa bunu ortadan kaldırdı, yani bunu şart koştu. "Beni görevden alsanız dahi benim elde ettiklerimi alamazsınız." Bu bir nevi bürokrasinin dokunulmazlık kazanması anlamına geliyordu. Bu aslında makuldür. Böyle olması elbette gerekir, ama makul olmayan tarafı şudur: Büyük Reşit Paşa öldüğü zaman dünyanın en zengin adamlarından biriydi! Bu ne anlama geliyor? Reşit Paşa bir yetim öğlandı, eniştesinin yanında yetişmişti. Osmanlı bürokrasisine böylece dahil olmuştu ve mal varlığı olmayan birisiydi ama vefat ettiği zaman, dünyanın sayılı zenginlerinden olmuştu...

19. yy.'da bilhassa İngiltere'nin desteği ile Osmanlılarda sosyal hayata doğru yayılan bir Batılılaşma ortaya çıktı. Bu Batılılaşma halkı gözetmeyen, halkın düşüncesini, hissiyatını, inancını dikkate almayan tepeden inme bir Batılılaşma idi. Bu Abdülhamid dönemine kadar devam etti. Ve bu dönem içinde Reşit Paşa, Âli Paşa, Fuat Paşa denilen üç büyük Paşa Osmanlı Devletini yönettiler. Onlardan sonra Mithat Paşa, Ziya Paşa, Namık Kemal gibi yeni bir nesil yetişmişti. Bu yeni bürokrasi Abdülaziz'i tahttan indirip daha fazlasını, yani Reşit Paşa'nın yaptığından daha fazlasını yapmak için harekete geçti: Yeni bir Batılılaşma hamlesi. Fakat Abdülaziz'i tahttan indirmek yetmiyordu; Abdülaziz'in yerine gelen 5. Murat aklî muvazene problemleri olduğu için tahta tutunamadı.

Abdülhamid devri

O zaman yeni bir hükümdar arayışına girdiler. Sırada Abdülhamit vardı, zaten tabîi olarak veliaht oydu. Abdülhamit'le temaslar kuruldu. Abdülhamit de bunların şartlarına hayır demedi. Esas olarak istenen neydi? Osmanlı Devletine meşrutî bir idare getirmek. Bunun için, padişahın yetkile-

ri sınırlanacak, meclis kurulacak, meşrutî bir idare ortaya çıkacak.

Abdülhamit bunların hiçbirine itiraz etmedi. Meşrutiyet için hazırlanan Kanun-ı Esasî kabul edildi. Meclis için seçimler yapıldı. Osmanlı Devleti meşrutî bir idareye geçti. Ama bu sırada da Mithat Paşa daha büyük bir şöhret kazanmak, daha etkili bir şahsiyet olmak için bir takım ataklara girişti. İddialara göre, Rusya'ya karşı savaş açıp sonuç almak ve böylece Âl-i Osman yerine Âl-i Mithat hanedanı kurmak istedi... Böyle bir hevese düştüğü söyleniyor. O yüzden de Rusya'yı tahrik edici bir takım işler yaptığı söyleniyor. Her ne hâl idiye 1876 yılında biliyorsunuz Ruslar hem Kafkaslardan hem Balkanlardan Osmanlı Devleti'ne taarruz ettiler. Yani "93 Harbi" dediğimiz savaş, Osmanlı Devleti için çok acıklı oldu. Rus askerleri, eskiden Ayastefanos deniyordu, Yeşilköy'e kadar geldi. İstanbul'un şimdi göbeğidir burası. O zaman İngiltere müdahale etti. Batıdaki güç merkezleri baktılar ki Osmanlı Devleti gidiyor, müdahale ettiler ve Rusları belirli sınırların ötesine çekilmeye zorladılar.

İslâmcılığın zuhuru

İşte bu olay, hem Osmanlı halkının zihninde, hem bütün İslâm dünyasının zihninde çok derin izler bıraktı. Bütün İslâm dünyasında 19. yy.'ın ikinci yarısından sonra sömürgecilik öyle yaygınlaştı ki neredeyse Osmanlı devleti hariç bütün İslâm dünyası sömürgeleştirildi. Buna karşı da bütün İslâm dünyasında bizim "İslam kardeşliği" diyebileceğimiz bir yakınlaşma meydana geldi. İslâm dünyasının neresinde olursa olsun bütün Müslümanların bir topluluk teşkil ettiği, aynı kaderi paylaştığı, Batının zulmü altında olduğu yönünde bir kanaat oluştu. Bir fikir silsilesi kendiliğinden meydana geldi, ideologlar tarafından oluşturulmadı.

İşte 1860'larda bu olgunlaştı ve bütün dünyada bağımsız hükümler, tek Müslüman devlet olan Osmanlılara karşı güçlü bir sempati meydana geldi. Batılılar buna "panislamizm" dediler. Bu kendiliğinden olan şey. Hiçbir fikir adamı bunu önceden planlamadı, kitabını yazmadı ve bütün İslâm dünyasında böyle bir cereyan olması için

çalışmadı, ama İslâm dünyası böyle bir fikir birliğine yöneldi, 19. yy. in ikinci yarısında sonra...

Açe gibi Endonezya gibi adalardaki Müslümanlar, Hindistan'daki geniş Müslüman toplulukları, hatta şimdi Çin kontrolü altında bulunan Uygur Bölgesi'nde Yakup Han bir devlet kurmuştu. İstanbul'a bir elçilik heyeti gönderdi. Bu heyet Abdülaziz'e Yakup Han'ın mektubunu verdi. Yakup Han, Osmanlı halifesine tabi olmak istiyordu. Kaşgar çok uzak bir yer. Osmanlı'nın elinin oraya ulaşması mümkün değildi.

Yakup Han, ayrıca, yeni silahlar, yeni teknoloji, top teknolojisi ve askerlik eğitimi yapabilecek elemanlar istiyordu. Bunlar gönderildi. Bağlılık talepleri kabul edildi. Yakup Han bunun üzerine Kaşgar'da bastığı paranın bir yüzüne Abdülaziz'in ismini koydu. Bu şunu gösteriyor: Bütün dünyada Müslümanlar yönünü İstanbul'a çevirmişlerdi. İşte 93 harbi, bu mağlubiyet Osmanlı Devletine desteğin güçlenmesine yol açtı. İslâm dünyasında Osmanlı yıkılırsa bütün İslâm dünyasının ümit merkezi, referans merkezi ortadan kalkacaktı. O yüzden geniş bir sempati meydana geldi.

Bütün İslâm dünyasında 19. yy.'ın ikinci yarısından sonra sömürgecilik öyle yaygınlaştı ki neredeyse Osmanlı devleti hariç bütün İslâm dünyası sömürgeleştirildi. Buna karşı da bütün İslâm dünyasında bizim "İslam kardeşliği" diyebileceğimiz bir yakınlaşma meydana geldi.

Abdülhamit bir müddet sonra dizginleri eline aldı ve Batıcı bürokrasinin hakimiyetine son verdi. Kendisine bağlı bürokrat sınıfı meydana getirdi. Tanzimat döneminde sadrazamlar, hariciye nazırları Osmanlı Devleti'ni yönetiyordu. Padişahlar sembolik konumdaydı: Abdülmecit, Abdülaziz gibi. Abdülaziz kısmen yine kendine mahsus şeyler yapmıştır ama Abdülhamit tekrar padişah otoritesini üst seviyeye çıkardı. Bürokrasiyi, kendisine bağladı. Bu da tabii ki rahata alışmış olan, yönetmeye alışmış olan Osmanlı bürokrasisini rahat-

sız etti. Müthiş bir muhalefet meydana getirdi. Dışarıda da Abdülhamid'e güçlü bir muhalefet oluşturuldu.

Batılılaşmadan Abdülhamid modernleşmesine

Abdülhamit geniş bir modernleşme projesi uyguladı. Şimdi baktığımızda da görüyoruz ki bugün modernlik unsuru olarak sayılan ne varsa bunların temelleri Abdülhamit döneminde atılmıştır. Eğitim sistemi böyle mesela; yüksek öğretim, üniversite böyle, askerî öğretim aynı şekilde. Sağlıkla ilgili hamleler, bütün Numune Hastaneleri Abdülhamit döneminde açılmıştır. Nerede Numune Hastanesi varsa bilin ki Abdülhamit döneminde temeli atılmıştır.

Geniş bir ulaştırma ağı kurulmuştur. Bugünkü karayollarının ilk şekli gibi. Hâlâ birçok yol o zamanki güzergahta seyrediyor, belki asfalt oldu, çift yol oldu ama iletişim sisteminde yine büyük şeyler yapmıştır. Abdülhamit idareyi de rasyonel-

Abdülhamit geniş bir modernleşme projesi uyguladı. Şimdi baktığımızda da görüyoruz ki bugün modernlik unsuru olarak sayılan ne varsa bunların temelleri Abdülhamit döneminde atılmıştır.

leştirmiştir. Yani kendine bağlı bir idare meydana getirmiştir ama rasyonel bir bürokrasi de oluşturmayı başarmıştır.

Bu dönemde Osmanlı Devleti aynı zamanda İslâm dünyasında da etkili bir konuma yükselmiştir. Müslüman ahalinin Osmanlıya karşı sempatisi zaten vardı. Abdülhamit İslâm dünyasıyla ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır. Ve hilafet müessesesi Abdülhamit döneminde bu sebeple büyük bir güç kazanmıştır.

Abdülhamid döneminde İslâm dünyasını etkileyen çok önemli bir proje, "süper prodüksiyon" denilebilecek bir proje gerçekleştirilmiştir. Hicaz demiryolu, Şam, Medine arasında 8 yılda 1800 km demiryolu yapılmıştır. Bunun için dışarıdan

borç alınmamıştır. Tamamen iç kaynaklar ve İslâm dünyasından gelen yardımlar kullanılmıştır. Tamamen yerli elemanlarla, yani Müslüman işçilerle mühendislerle yapılmıştır. Ve 1800 km lik yol 8 yıl içinde bitirilmiştir. Bu yolda çok sayıda köprü vardır, atölyeler vardır, fabrikalar vardır. Su ihtiyacını temin edecek bentler vardır. Yani başlı başına bir sistem halinde 8 yılda bitmiştir. Hani 10. yıl marşında geçiyor ya "Demir ağlarla ördük ana yurdu dört baştan" işte o demir ağlarla 1923 den 1933 yılına kadar, 10 yılda Türkiye'de yapılan Demiryolu 1700 kilometre kadardır. 10 yılda 1700 km demiryolu yaptığı için Türkiye Cumhuriyeti bunu 10. yıl marşında övünme vesilesi yapmıştır. Halbuki Abdülhamit döneminde 8 yılda daha fazlası yapılmıştır.

Hicaz demiryolu projesi İslâm dünyasını çok etkilemiştir. Yabancılara ihtiyaç duyulmadan, yolsuzluğa fırsat verilmeden gerçekleştirilmiştir. Hicaz demiryolu inşaatının süresince her ay nereden ne kadar para geldiği, nerelere ne harcadığı, ne kadar imalat yapıldığı halka tek tek açıklanmıştır, kuruş kuruş.

Bu demir yolu inşaatı başlarken gerek İngiltere gerek Avusturya ilgilileri Osmanlılar bunu başaramayacak, ağızına yüzüne bulaştıracak, bize muhtaç olacak diye düşünmüşler ama iş belirti bir aşamaya geldikten sonra bu sefer telaşa kapılmışlardır. Osmanlı Devleti'nin kendilerine muhtaç olmadan böyle muazzam bir işi başarıyla sürdürmesinden tedirgin olmuşlardır.

Bunu şunun için anlattım. Türkiye'de gerçek modernleşmenin Tanzimatla başladığı söylenir. Bu "batılılaşma"dır. Şekilcidir, zora dayanır, II. Mahmut'tan itibaren başlamış, Abdülhamid dönemi ne kadar sürdürülmüştür.

Türk Tarihi: Doğululaşmadan Batılılaşmaya!

Galibin, hükümrânın dayatması şeklindeki değişime Türkler yabancı değil aslında. 1500 yıl önce Çin'in dayattığı kılık kıyafet ve dil "devrim"ini hatırlayabiliriz mesela!

6. asrın sonlarına doğru İşbara Kağan Çin himayesine girer. Çin imparatoru, Türkleri Çintileştir-

mek için halkı Çince konuşmaya, Çinliler gibi giyinmeye, Çin âdetlerini kabule teşvik ve mecbur edilmesi yönünde İşbara'ya baskı yapar. Hakan, 585'de imparatora mektup gönderir, bağlılığını arz eder. Haraç vereceğini, kıymetli atlar hediye edeceğini, buna karşılık dilini ve kıyafetini değiştirmeyeceğini, uzun saçlarını kestirmeyeceğini, halkına da Çinli kıyafeti giydirmeyeceğini, Çin âdet ve kanunlarını benimsemeyeceğini bildirir...

Bundan kısa bir süre sonra, 7. asrın başında (607), Hakan K'i-min, Türk kavmini Çinliler gibi yapmaya, giyim, âdet ve dil değişimine hazır olduğunu arz eder...

Abdülhamit döneminde uygulanan modernleşme programları halkın hissiyatını da dikkate almıştır. Halkla çatışmadan, halkı için içine katan bir modernleşmedir. O yüzden başarılı olmuştur. Bizde ilk başarılı modernleşme uygulaması Abdülhamit döneminde yapılmıştır. İttihatçılar bunu geriye çevirmiştir. İttihatçı anlayış Cumhuriyetten sonra da 1950'lere kadar sürdürülmüştür. Yani çok partili hayata kadar Türkiye'de bir mağlubiyet ideolojisi olan Batılılaşma etkili olmuştur. Mağlubiyetin meydana getirdiği psikolojiyle yöneticiler halkı zor kullanarak değiştirmeye, dönüştürmeye çalışmışlardır. Şekil yönünden, örf adet yönünden değiştirmeye çalışmışlardır. Ve bu yüzden de onların modernleşme modeli başarısız olmuştur. Halbuki Abdülhamit'in modernleşmesi, Demokrat Partinin modernleşmesi, sonra Turgut Özal'ın uygulamaları Türkiye'de gerçek anlamda modernleşmeyi sağlamıştır.

Gerçek modernleşme Batılılaşmadan ayrılmalı

Birden günümüze doğru gelmiş olduk... Şöyle bir toparlayıp, özetleyelim: *Batılılaşma bir mağlubiyet ideolojisidir.* Bu ideolojiyi esas alanlar Batılılara benzemeye çalışır. Taklitçi uygulamalara girer. Kendini halkın dışında ve üstünde görür. Galiplerin safında görünmek ister. Onların kılık kıyafetlerini, hayat tarzlarını kendine uygular. Böylece kendini halktan soyutlar. Mağlubiyet psikolojisi çok derinlerine işlemiştir. Mağlup olmalarını, halkın dinine, düşüncesine, kültürüne bağlarlar. O yüzden, halkın dinini, düşüncesini ve

kültürünü zorla değiştirmeye yönelirler. Hiçbir taklit aslının aynı olamaz. Başka bir topluma tamamıyla benzemek mümkün değildir. Ne olursa olsun Türkiye'nin veya dünyanın yüzde yüz Batılı

Bizde ilk başarılı modernleşme uygulaması Abdülhamit döneminde yapılmıştır. İttihatçılar bunu geriye çevirmiştir. İttihatçı anlayış Cumhuriyetten sonra da 1950'lere kadar sürdürülmüştür. Yani çok partili hayata kadar Türkiye'de bir mağlubiyet ideolojisi olan Batılılaşma etkili olmuştur.

olması mümkün değildir. Avrupalı gibi giyinir, yatarsınız... Fakat bu çok şeyi değiştirmez. Elbette kendi yerli renkleriniz millî, mahallî renkleriniz vardır. Onlar sürmeye devam eder.

Gerçek modernleşmeyi Batılılaşmadan ayırmak lazımdır. Kimliğinizi, değerlerinizi koruyarak, sürdürerek yeni şeyler yapmaya çalışırsınız. Yeni teknolojilere, yeni bilgilere, yeni kaynaklara ulaşmaya yönelirsiniz. Bugün artık görülüyor ki Batılılaşma modeli tamamen iflas etmiştir. Mağlubiyet ideolojisinin sonuna gelinmiştir. Bu ideolojiye varılacak bir yer yoktur. Devletin halkı Batılılaştırma yönünde Türkiye'de yapacağı hiçbir şey kalmamıştır. Son defa 28 Şubat'ta Batılılaşmaya dönme denendi. "Batı çalışma grubu" boşuna kurulmadı! Bu isim bilerek seçilmiştir. Ama 28 Şubat tam bir fiyasko oldu. Yapılmak istenenin tamamen tersine neticeler verdi. Kısa vadede bir hükümeti devirdiler. Bir sürü insanı mağdur ettiler. Birçok kişiye zarar verdiler, yıkıcı işler yaptılar ama bir dönem sonra anlaşıldı ki bunların hiçbirisi bir işe yaramıyor. Yani bu uygulamalar onlara sempatiyi arttırmadı. Eğer seçim söz konusuysa istedikleri partilerin kazanmasını sağlamadılar. Kendi istedikleri gibi bir iktidar yapısı meydana getiremediler.

Baticıların Batıya mesajı: Sizin düşmanınızla mücadeleye ediyoruz!

28 Şubat zihniyetinin iflasi, tamamen farklı bir iktidar yapısı ortaya çıkardı. Diyebiliriz ki Abdülha-

mit, Menderes, Turgut Özal tarzını devam ettiren bir siyasî iktidar oluştu. Burada Türkiye'nin arka plan güçleri, oligarşisi çaresiz kaldı. Eğer onların oluşturduğu iktidar yapısı ekonomik bakımdan birazcık başarılı olsaydı, sonuna kadar gideceklerdi. Şartlar ekonomik bakımdan o kadar kötüydü ki artık çaresiz kaldılar. Yani iktidarı arka plandan destekleyerek, sürdürmek mümkün değildi. Seçimde de görüldü ki bu iktidarı halk asla desteklemiyor. Yeni bir iktidar ortaya çıktı. Bu iktidar Batıcılar açısından geçici bir iktidardı. Bir kere içeride kendini güçlü hissediyorlardı. İkinci si dışarıda da kendilerini güçlü sayıyorlardı. Neden? Çünkü Batıya bunların mesajı şuydu:

"Biz Türkiye'yi sizin adınıza yönetiyoruz. Sizin gerçek müttefikiniz biziz. Sizin asıl düşmanınızın, içerideki asıl düşmanınızın düşmanı biziz. Sizin asıl düşmanınız İslâm'dır. Bu iktidar İslâmcı, si-

Batıya verilen mesaj şuydu:

"Biz Türkiye'yi sizin adınıza yönetiyoruz. Sizin gerçek müttefikiniz biziz. Sizin asıl düşmanınızın, içerideki asıl düşmanınızın düşmanı biziz. Sizin asıl düşmanınız İslâm'dır. Bu iktidar İslâmcı, sizin gerçek müttefikiniz olamaz."

zin gerçek müttefikiniz olamaz. -Oysa ki iktidarın İslâmçılık iddiası yok.- Onlar sizin gerçek müttefikleriniz değildir. O yüzden bizim iktidarımıza mani olmayın." Batıya verilen mesaj buydu.

Yeni iktidar, Turgut Özal yolundan gitti: Batıyla ilişkilerde sonuna kadar ısrarlı olmak. Yani girmek gerekiyorsa Avrupa Birliğine girmek, bunun için ne yapılması gerekiyorsa yapmak. İnisiyatifi Batıya karşı ele almak. Böylece onların Türkiye'ye vereceği zararları içlerinde bulunarak önlemek. Bence Özal'ın politikası buydu. Bu politikayı AKP de devam ettirdi. Yani Avrupa Birliğine daha yakın olmak, böylece içerideki iktidar ilişkilerini de dış müdahale olmaksızın yürütebilmek... Eğer AKP politikası da daha önceki Refah Partisi politikası gibi olsaydı, Batıcılar aynı oyunlara devam edeceklerdi.

Neden mağlubiyet ideolojisinin sonuna gelindi?

Bu ideoloji, mağlubiyet ideolojisi hâlâ Türkiye'de belli etkin güçlerin ideolojisi olmaya devam ediyor. Bunlar cumhurbaşkanlığı seçiminden önce, geçen sene bu zamanlar, çok iyi hatırlayacaksınız son bir hamle yaptılar. 28 Şubat tarzı bir müdahale yapmaları mümkün değildi. Başka bir hamle yaptılar. Bu hamleyi hatırlayacaksınız; meydan mitingleri, büyük kalabalıklar, gürültüler, patırtılar... Tandoğan meydanında miting yapıyorlar, polisin kayıtlarına göre elli bin kişi var bunlar diyor beş yüz bin kişi!. Anıtkabir turnikelerinden dört yüz eli bin kişi geçti falan, diyorlar. Böyle kendi kendilerine efsane uyduruyorlar ve rejimin bütün mukaddeslerini kullanıyorlar, en başta laiklik olmak üzere. Halkı korkutmak için Atatürk posterleri dolaştırıyorlar her tarafta. Belli başlı merkezlerde mitingler yaptılar ve içeride, dışarıda şöyle bir intiba uyandırmaya çalıştılar: "Bu sefer bu zihniyet seçimleri alacak, hem de büyük bir çoğunlukla."

Halkta bir korku meydana getirdiler ve belki buna kendileri de inandılar. İnandıkları için de Cumhurbaşkanlığı seçimine hukuk dışı ve fakat hukuk kurumlarını kullanarak müdahaleyi sürdürdüler. Müdahale etmeselerdi belki daha esnek bir geçiş olacaktı. Müdahaleyi sürdürdüler, yargıyı kullandılar, Anayasa Mahkemesini etkilediler. Ve Cumhurbaşkanlığı seçimini pratikte imkânsız hâle getirdiler. Böylece belki kendileri için daha iyi bir iktidar, daha farklı bir iktidar, en azından koalisyonlu bir iktidar çıkabileceğini düşündüler. Seçimler bunun böyle olmadığını apaçık gösterdi. Ve ben diyorum ki ondan sonra bu kesimler, yani bu iktidar güçleri ellerindeki silahın, yani ideolojinin artık amaçlarına hizmet edemediğini gördüler. Yani mağlubiyet ideolojisiyle bugün Türkiye'de hiçbir etkin grubun bir sonuç alması mümkün değildir.

Türkiye zaten modernleşmenin hududuna gelmiştir. Bugün modernleşme yaklaşımı bakımından Türkiye ile Avrupa ve Amerika'nın çok büyük farkı yok. Ben şimdi yeni bir ekonomik teşebbüs kuracaksam bunu en rasyonel, en yeni ve verimli

teknoloji ile yapmak isterim. Bir okul yapmak istiyorum, müsaade etseler, yani sistem kısıtlaması, ideolojik prangalar olmasa dünyanın en iyi öğretim sistemi neredeyse onu burada uygulamak isterim. Bürokrasi bu geçişlere izin vermiyor. Gerçek modernleşmeyi engelliyor. Dolayısıyla devletçi Batılılaşmacılık, yani zorla modernleşme artık fonksiyonunu kaybetti. Bugün Batıcı ideoloji bitti, bunu sürdüren kesimlerin ideolojisi olan Batıcılık, kemalizm de bence artık fonksiyonunu kaybetti. Bugün Türkiye'de Batıcı ideolojilerle artık hiçbir şey yapmak mümkün değil. İktidara gelmek mümkün değil. Türkiye'yi yönetmek mümkün değil, hatta bulunulan mevziyi korumak bile mümkün değil! O yüzden son seçimden sonra etkin güçler kendi ideolojilerini gözden geçirmeyi düşünmeye başladı. Bunu nasıl yapacaklarını bilmiyoruz. Belki birden olmaz bu işler, ama çok uzun zamana yayılamayan bir dönemde artık bu ideoloji Türkiye'de terk edilecek. Daha makul daha yönetmeye elverişli yeni fikirler ve görüşler etkili olmaya başlayacak. O yüzden biz kitabımıza "Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu" ismini verdik.

Mağlubiyet ideolojisinin sonu geldi! Kitabımız yayınlandıktan sonra, son bir yıl içinde yaşadığımız olaylar görüşlerimizi pekiştiriyor. Bugünkü gazeteleri açsak baksak bu söylediğim şeylerin arka planında yürümekte olduğunu göreceksiniz. Yarından itibaren dikkatli okuyun. Geçen sene bu zamanlar Türkiye'de en çok kullanılan kelime "laiklik"ti. Ama biliyoruz ki seçimden sonra en çok kullanılan kelime olmaktan çıktı. Elbette tamamen kullanımdan düştü demiyoruz. Mesela, başörtüsü ile ilgili olarak kullanılıyor ama geçen sene bu zamanlar olduğu gibi otur olmaz yerde laiklik naraları atılmıyor. Böylece Türkiye normalleşmenin sonuna geliyor. Tedrici bir değişim yaşanıyor.

Bazı sorulara cevaplar:

- *Modernleşme bir anlamda da yenileşme... Yenileşme iyi midir kötü müdür? Yenileşmek şart mı?*

Her yeni iyi olmadığı gibi, her eski de iyi olmaya bilir... Önemli olan insanların bugünkü dünyada kendisi olarak, köklerinden kopmadan, bugünkü

dünyayı ıskalamadan varolabilmesi. İslâm dünyasında 19. yy.'den beri bu konular hep konuşuluyor, tartışılıyor. İslâm dünyasında modernleşmeye tamamen direnenler vardı. Bunun en şedidi biliyorsunuz Vahabilikti. Yani hiçbir modern unsura açık değildi, ama biliyoruz ki bugün Vahabi Suudi Arabistan da Türkiye'den çok farklı değil. Bakmayın görünüşünün farklı gibi olmasına. Esasen çok farklı olmadığını hepimiz biliyoruz. Belki de bizden daha kötüler, yani onlarda riyakârca bir modernleşme olduğunu düşünüyorum. Türkiye'de her şey açık; dindar da belli dinsiz de. Kapalı toplumlarda ne olup bittiğini tam olarak bilemiyorsunuz. Arkada ne gibi fitneler festsatlar olduğunu siz bilmiyorsunuz ama onlar

Bugün Batıcı ideoloji bitti, bunu sürdüren kesimlerin ideolojisi olan Batıcılık, kemalizm de bence artık fonksiyonunu kaybetti. Bugün Türkiye'de Batıcı ideolojilerle artık hiçbir şey yapmak mümkün değil ama çok uzun zamana yayılamayan bir dönemde artık bu ideoloji Türkiye'de terk edilecek. Daha makul daha yönetmeye elverişli yeni fikirler ve görüşler etkili olmaya başlayacak.

kendi içlerini biliyorlar. Dolayısıyla bugünkü dünyada var olmak, var olurken de kendi köklerini muhafaza etmek, sağlam esaslar üzerinde bunu yapabilmek, bizim anladığımız modernleşme bu.

Modern dünyanın dışında kalmanın mümkün olmadığı anlaşıldı diye düşünüyorum. "Batının hiç bir pisliğine muhatap olmayalım, modern dünyada modernleşmenin pisliklerine bulaşmadan temiz kalalım." Bunu yapmak da bir güç gerektiriyor. O güç de modern bilgi ve teknoloji ile sağlanabiliyor maalesef. O güçle tanışmak ve ona sahip olmak gerekiyor. Sahip değilsen adam kafana vurup seni istediği gibi yönetiyor. Batılılaşma bir modernleşme şekli, yani Batıyı taklit ederek modernleşme şekli. İyi bir modernleşme modeli değil, yani taklitçilik bir model olamaz zaten ve zora dayanan bir uygulama, kitleleri sürüklemeyebilir. Biz şimdi istesek de istemesek de insanlar belirli bir hayatın içinde,

belirli şeyleri uyguluyorlar ve bir seçim yapıyorlar. Zorla modernleşmede seçimimiz yok bizim, senin için seçiyorlar ve "Bunu böyle yapacaksın!" diye kendi seçimlerini dayatıyorlar.

Biz seçimlerimizde, tercihlerimizde hatalar da yapmış olabiliriz zaman zaman, ama yanlışı düzeltme imkânımız vardır. Zorla modernleşmede böyle bir şansınız da yoktur. Batıcı modernleşmenin en büyük problemi budur.

-Hem Batılılaşmaya karşı bir tavrınız var, hem de Batının sistemi olan AB'ye giriş konusunda olumlu konumdasınız. Bunu nasıl izah ediyorsunuz?

Şimdi dış politika açısından bunu düşünmek lâzım. Türkiye Batı ile niye çok yakın ilişkiler içinde, niye kendine daha yakın dünyayla çok yakın olamıyor. Galiba esas soru bu... Elbette kendi dünyamızla yakınlaşmamız lâzım. Ama Türkiye Batı ile ilişkilerini kopararak dünya sistemi içinde yeni bir yapı oluşturacak güce sahip değil şu anda. Dünya hükümlerine dirsek çevirmek, onlara yumruk mesafesinde durmak tehlikeli. Türkiye, Osmanlı Devleti, 19. asırdan beri yumruk mesafesinden daha içeri yerlerde durmaya çalışıyor. Bunu yapmak zorunda kalıyor ve 19. yy.'daki siyaset de buydu. Osmanlı Devleti Avrupa'nın bir parçası olduğunu savunuyor. Yani Batı sistemi içinde bulunmayı esas alıyor.

Geçen yüzyıldan bu yüzyıla ne değişti? 20. yy.'da bir kere dünya iki bloklu bir sisteme geçti. Batının içinden yeni bir rakip güç çıktı. Yani kapitalist ve komünist sistem zıddiyeti oluştu. Bir müddet bu Batıyı oyaladı. Batı kendi alternatifini çıkardı ve İslâm düşmanlığı Batıda tavsadı. Yani komünistliğe karşı Batı organize oldu ve İslâma karşı eski antipatilerini bir müddet erteledi. Hatta çeşitli İslâm topluluklarıyla işbirliği yaptı Sovyetlere karşı. 1990'dan itibaren bu tür ilişkilerin zeminini kalmadı. Çünkü Sovyet sistemi çöktü. Batı bu sefer İslâm dünyası üzerinde operasyonlara döndü. Malum "medeniyetler çatışması" tezi ortaya atıldı. Bu tez durup dururken ortaya atılmadı. Gelecekte şunun olabileceği düşünülüyor: İslâm dünyası tek başına güç değildir, Batıyla baş edemez. Batıyı mağlup edemez ama konfiçyan dünya de-

dikleri Çin, Hint Japonya vs. bunlarla İslâm dünyası bir araya gelirse, bir ittifak oluşturursa Batıyı alt edebilir. Amerika doğrudan doğruya böyle bir politika takip etmiyor ama İslâm dünyasını kontrol altında tutmak için güç kullanıyor. Gidiyor Afganistan'a müdahale ediyor. Geliyor Irak'a müdahale ediyor. İsrail'i çok ileri seviyede destekliyor. Dünyanın her yerinde bizim bildiğimiz bilmediğimiz birtakım uygulamalarda bulunuyor ve İslâm dünyasını belirli ölçüde kontrol altında tutuyor.

Burada Türkiye'nin konumu önemli. Soğuk harp döneminden sonra Türkiye sarsıntı geçirdi. Ama son yıllarda nispeten Türkiye'nin önemi arttı, daha bağımsızlığa yakın bir konuma geldi. Türkiye Cumhuriyet tarihinin en müstakillğe yakın dış siyaset uygulamalarını yapıyor. O yüzden de yakın çevresiyle ilişkilerini daha fazla geliştiriyor. Suriye ile çok yakın ilişkiler kuruyor, İran'la ilişkilerini bozmuyor. İslâm dünyasında öncü bir rol oynamak istiyor. Mesela eskiden Türkiye'nin İslâm Konferansı sekreterliğine aday çıkarması hiç kimsenin aklından bile geçmezdi. Hatta ilk İslâm Konferansı İstanbul'da toplandığında bizim Cumhurbaşkanı laikliğe aykırı bulduğu için toplantıya gitmedi. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'tü. Ecevit'de o zaman başbakanı, bir İskandinavya seyahati uydurdu o da bulunmadı. Necmed'din Hoca başbakan yardımcısı olarak ilgilendi konuyla. Şimdi durum değişti. Bundan önceki Cumhurbaşkanı, iktisadî konularla ilgili olarak Türkiye başkan olduğu için toplantılara katılmak zorunda kaldı. Böyle bir iktidar olmasa bile Türkiye İslâm dünyası önünde bir güç olarak görünmek istiyor. ■